

**Формування та розвиток майбутнього фахівця:
соціально-педагогічний ракурс: Матеріали міжвузівської науково-практичної
конференції студентів та молодих учених – Євпаторія, 2010. – с. 49-53.
УДК 37.036**

РОЛЬ НАРОДОЗНАВСТВА У ФОРМУВАННІ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДІ

*Глазунова Леся Олександрівна
аспірант кафедри педагогіки
Житомирського державного університету імені Івана Франка
викладач англійської мови кафедри слов'янських і германських мов
Житомирського державного університету імені Івана Франка
Науковий керівник – Березюк Олена Станіславівна,
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки
Житомирського державного університету імені Івана Франка*

Постановка проблеми На сучасному етапі становлення незалежної української держави великого значення набуває національна орієнтація у системі освіти, роль народознавства, естетична культура та духовність українців.

Національний компонент освітньо-виховної системи передбачає цілеспрямоване формування у молоді основних і специфічних для українців якостей, які відображають особливості їх психології, характеру, самосвідомості, способу мислення тощо.

Аналіз останніх досліджень та публікацій Науковці обґрунтували використання українських традицій у різних напрямках (громадянському, естетичному, моральному, трудовому, екологічному), серед них: Т.Дем'янюк, О.Джус, О.Гевко, П.Ігнатенко, Н.Косарева, Т.Кочнева, Л.Крамаренко, Н.Лисенко, В.Струманський, Ю.Субачов, В.Федоров, Л.Шинкаренко та ін.

Такі автори, як Т.Бурська, В.Каюков, Г.Панченко, Є.Сарапулова, Н.Сесь, С.Стефанюк, А.Цьось та ін., розробили систему уроків, факультативних занять, сценаріїв позакласних заходів на основі народної педагогіки.

Та слід зазначити, що теоретичні та методичні аспекти використання виховного потенціалу народних традицій і звичаїв у процесі формування в молоді естетичної культури ще недостатньо розроблені. Здійснення аналізу сучасного рівня естетичної культури молоді, опрацювання освітніх програм підтверджують, що цей резерв народної культури не завжди використовується належним чином.

Як зазначав у своїй праці «Народна педагогіка» О.В. Духнович, національне мистецтво допомагає глибше вивчити рідну мову, історію свого краю, народний побут, народні традиції, звичаї, обряди, пісенний фольклор, прислів'я, вірування тощо [2 : 58].

Відомий український педагог Софія Русова писала: «Національне виховання забезпечує кожній нації найширшу демократизацію освіти. Коли його творчі сили не будуть покалічені, а, навпаки, дадуть нові, оригінальні, самобутні скарби задля вселюдського поступу: воно через пошану до свого народу виховає в дітях пошану до інших народів...» [4:44].

Аналіз численних педагогічних досліджень доводить, що різноманітні компоненти народознавства (музика, традиції, звичаї, усна народна творчість, ігри тощо) залучають школярів, молодь до гуманних відносин з людьми, сприяють пробудженню в молодих людей почуття національної гідності й гордості, формують національні цінності, що виражають духовно-моральні принципи народу, його гуманістичні ідеали.

Виклад основного матеріалу дослідження Народознавчі традиції, звичаї й обряди об'єднують минуле та майбутнє народу, старші й молодші покоління, інтегрують етнічну спільність людей у високорозвинену сучасну націю. Традиції та звичаї – це своєрідні віковічні духовні устої розвитку народу, нації, які втілюють у собі кращі досягнення в ідейному, моральному, трудовому та естетичному житті. Практично прилучаючись до народознавства, молодь вбирає в себе його філософський, ідейно-моральний, психологічний і естетичний зміст, поступово стаючи невід'ємною частиною рідного народу, нації.

Використання засобів народознавства у виховному процесі можна класифікувати за різними параметрами та ознаками:

- **за метою** – поглибити знання молоді з історії української державності й громадянства, культури народу, його традицій, розвинути творчі здібності й таланти студентів, виробити вміння і навички збирати й записувати зразки народної творчості, навчити технології виготовлення художніх виробів, виявити рівень сформованості патріотичних і громадянських якостей тощо;

- **за формою** – навчальні, ігрові, художні, клубні, гуртові, індивідуальні;

- **за методом** - роз'яснювально-ілюстративні (бесіди, розповіді, повідомлення, диспути, зустрічі, тематичні конференції та ін.), дослідницько-пошукові (експедиції, екскурсії, вивчення історичних джерел, опрацювання зібраних матеріалів тощо);

- **за місцем проведення** – навчальний заклад, громадські місця, на природі, в домашніх умовах і т.д.

Водночас засоби народознавства можна умовно поділити на:

- **суспільно-корисні** (охорона пам'яток історії та культури, екологічні рухи, експедиції, патріотичні акції юнацьких та молодіжних організацій, козацькі республіки тощо);

- **трудові** (свята першої борозни, обжинок, прильоту птахів, толоки, археологічні розкопки, освоєння традиційних ремесел і народних промислів тощо);

- **пізнавально-розвивальні** (вікторини, турніри, літературні студії, клуби народної творчості, народні університети мистецтв, музейно-етнографічна робота, екскурсії та ін.);

- **військово-спортивні** (спартакиади з народних видів спорту, змагання з козацьких єдиноборств, козацькі забави тощо).

Народознавчу виховну роботу в позанавчальний час можна проводити за такими напрямками, як світоглядно-філософським, суспільно-гуманістичним, культурологічним, етнографічно-краєзнавчим [1].

Світоглядно-філософський напрям передбачає створення умов для формування в молоді ієрархії духовних цінностей, ідеалів, переконань для того, щоб вони відчували себе частиною сучасного світу, українства. Виховна робота може бути організованою у формі годин громадянськості, бесід, дискусій, диспутів, соціальних рингів тощо.

Організація життєдіяльності молоді в національній освітньо-виховній системі будується на основі таких принципів:

- народність – добір пріоритетних видів діяльності молоді та їх організація відповідно до регіональних, місцевих умов, інтересів вихованців, їхнього досвіду. Зміст діяльності - рідна мова, народні традиції та мистецтво, національно-етнічна обрядовість, звичаї та інші;

- природовідповідність – побудова навчально-виховного процесу життєдіяльності студентів згідно із їх природою, реалізація ідеї добровільності (навчання та виховання без примушування, виходячи з їх особистих уподобань, переконань, саморозвитку талантів, здібностей, свободи у своїх правах);

- культуrowідповідність - збагачення особистості досягненнями національної та світової культур, забезпечення наступності в оволодінні існуючим рівнем культури народу, збереження своєрідності нації, загальнолюдських цінностей, використання народних традиційних засобів творчого розвитку особистості, сприяння самовизначенню учня відносно соціокультурних цінностей народу тощо;

- етнічна соціалізація - врахування типових рис етнічної спільності, ментальності народу, прилучення молоді до життєвих норм та цінностей старшого покоління, розвиток кращих рис народу в молодіжних об'єднаннях, визначення власного місця у суспільстві, здатність та готовність до конструктивно-критичної взаємодії з існуючою соціальною реальністю;

- гуманізація - сприйняття особистості вихованця як найвищої соціальної цінності, забезпечення прав на свободу, соціальний захист, розвиток здібностей і виявлення індивідуальності, самореалізація фізичних, психічних, соціальних і духовних основ розвитку особистості, повага і віра в кожную особистість, увага, допомога, співпереживання у труднощах людського становлення;

- демократизм - демократизація співробітництва викладачів та студентів, усунення авторитарного стилю, утвердження таких норм у житті молоді, як змінність лідерів, самоврядування;

- єдність, наступність, спадковість поколінь - організація передачі від старшого покоління молодшому господарсько-економічного досвіду, духовно-моральних і соціальних цінностей тощо.

Внутрішній світ особистості с рушійною силою розвитку духовності людини, визначальним чинником дій з поведінки, ціннісних орієнтацій, життєвої та громадянської позиції.

Виразником народної педагогічної мудрості є, насамперед, сім'я. У ній дитина виховувалася рідною мовою, всім укладом родинного життя, традиціями, домашнім побутом, атмосферою взаємин між старшими і меншими, пам'яттю родоводу. Це й заклало фундамент особистості людини, живило корінь її духовності, моральності, патріотизму, громадянськості.

Демократичне гуманне українське суспільство, яке ми прагнемо побудувати, передбачає формування в громадян таких загальнолюдських чеснот, як совість, честь, гідність, справедливість, людяність, доброта, милосердя, працелюбність. Складові народознавства (мова, культура, традиції, мораль тощо) правомірно розглядати і як чинники етнопедагогіки, за допомогою яких реалізуються цілі і завдання національного компонента освітньо-виховної системи.

Засвоюючи матеріальні та духовні цінності, вироблені народом і людством, молода особистість стає людиною з відповідними рисами характеру. Національні цінності сприяють формуванню в особистості національних якостей і є засобами реалізації національного компонента в освітньо-виховних системах навчальних установ.

Культурологічний напрям передбачає проведення культурно-освітньої роботи, пропаганду кращих зразків національної культури, забезпечення умов для розвитку творчих здібностей молоді, художньо-творчої та художньо-освітньої діяльності.

Аби підвищити естетичний рівень культури студентів необхідно залучати їх до створення творчих колективів, фольклорних ансамблів, мистецьких гуртків (сопілкарів, бандуристів, танцювального, вокального, театрального тощо), організації клубів шанувальників мистецтв; підготовки театралізованих концертів, інсценізацій, свят, виставок малюнків, фото, виробів декоративно-прикладного спрямування, фестивалів, тематичних вечорів, літературно-музичних композицій, радіопередач, бібліотечних годин, пісенних конкурсів, ігрових програм.

Етнографічно-краєзнавчий напрям посідає провідне місце й народознавчій діяльності, формуючи підвищений інтерес до рідного краю, традицій, обрядів, звичаїв, виховуючи свідомих патріотів, які шанобливо ставляться до духовних і матеріальних надбань свого народу.

Найбільш поширеними формами роботи при цьому є: проведення екскурсій до краєзнавчого музею; обладнання етнографічних куточків, експозицій, кімнат народного побуту в навчальних закладах; створення творчих майстерень з метою відродження традиційних для регіону художніх промислів та ремесел; організація самодіяльності дитячих об'єднань клубного типу; підготовка тематичних днів, театралізованих свят, обрядів, ритуалів, вікторин, турнірів, конкурсів, ігор-змагань; відзначення народних свят, практикування вивчення народних ігор, пісень, танців тощо.

Висновки Організуючи молоді до реалізації народних традицій, звичаїв, обрядів, необхідно брати до уваги методи роботи, способи виконання певної обрядовості та інших дій, які поширені в певному регіоні України.

Вивчення народознавства повинно проводитися за відповідною системою. Народознавчим компонентом повинна бути пройнята і навчальна, і виховна робота. Найбільші можливості для цього відкриваються з вивченням рідної мови, літератури, історії України, її географії та природи, краєзнавства, з проведенням спеціальних виховних годин народознавства, занять з народної музики, хореографії, образотворчого мистецтва.

Потрібно готувати педагогів, які б мали високий рівень національної самосвідомості, професіоналізму, творчої активності, готувати гідну зміну, майбутню інтелігенцію, яка братиме активну участь у культурному та політичному житті своєї держави.

Список літератури

1. Етнонаціональний розвиток України. Терміни, визначення, персоналї; / За ред. Ю.І. Римаренка, І.Ф. Кураса. - К., 1993.

2. Концептуальні засади демократизації та реформування освіти в Україні. Педагогічні концепції. — К. 1997.
3. Огієнко І. Дохристиянські вірування українського народу. – Вінніпег - Канада - Волинь. 1965.
4. Русова С. Українська національна школа // Україна. - 1991 - № 5.- С. 44.
5. Ушинський К.Д. Про народність в громадському вихованні // Вибрані педагогічні твори. У 2 т. - К., 1983.
6. Стельмахович М. Українська народна педагогіка. - К.; ІЗМН. 1997.